

Alexandru Odobescu

MIHNEA VODĂ
CEL RĂU
•
DOAMNA CHIAJNA

CUPRINS

MIHNEA VODĂ CEL RĂU

I. Mănești	7
II. Curtea de Argeș	11
III. Cotmeana	23
IV. Sibii	29

DOAMNA CHIAJNA

I. Mormântul	37
II. Nunta	46
III. Fuga	60
IV. Pustnica	75

<i>Glosar</i>	87
<i>Tabel cronologic</i>	103
<i>Repere critice</i>	105

MIHNEA VODĂ CEL RĂU

1508–1510

I

MĂNEȘTI

„Să n-aibi milă!”

Ca la două ceasuri cale-n jos de Ploiești curge apa Cricovului, care, cu mii de pârâie ce se resfiră și se-mpreună, împestritează matca sa răzlățată și năsiposă; de-a stânga, câmpia șeață se lungeste până în poalele munților; d-a dreapta, malul se-nalță râpos și acoperit cu păduri vechi și stufoase. Pe o culme mai semeață a acelei coaste sta, pe la leatul 1508, cetățuia lui Dracea, armașul din Mănești; din zidurile ei înnegrite, vederea coprindea toată lunca, cu bordeiele și coșarele țărănești răsipite prin tufișe și bălării; mai departe, turnurile bisericii din Târșor, pe care o zidise, cu vreo câțiva ani mai nainte, Vladislav Vodă, ce chiar într-însa, zice Cronica¹, „au pierit de sabie”; și, în fund de tot, plaiurile aburoase ale Câmpinei și ale Brezei.

Într-o zi noroasă de primăvară, puțin în urma Paștilor, crivățul sufla iute și-nghețat din fundul văilor, iar jalnicele sale gemete aduceau de departe, împreună cu freamătul bătrânilor stejari, chiotele de vânatoare ale bățăiașilor și lătrătura chelălăită a copoilor; căci departe, tocmai în Valea Comanacului, Mihnea, fiul armașului, se desfăta vânând fiarele sălbatice, dupe obiceiul boieresc de pe atunci, când stăpânul, pentru a sa mulțumire,

¹ Constantin Căpitanul (n.a.).

rădica de prin sate toți vecinii cu gloata, de rămâneau țarinele nearate și ogoarele pustii¹.

Un glas de bucium s-auzi deodată sunând tare din cetățuie, și vânătorii, deșteptați din zgomotoasa și sălbatica lor beție, printr-acea grea și pacinică chemare, se întoarseră cu larmă spre casă, unii purtând pe umeri dobitoacele ucise, atârnate pe bârne, alții ducând câinii de zgarde și curuii în lănțușe. În fruntea lor mergeau călări, cu frâul legat de oblânc, Mihnea și feciorul său, Mircea Ciobanul; tatăl, om matur și vârtos, avea scrise pe fața sa păroasă și posomorâtă și-n ochii săi arzoși și-ncrunțați, strășnicia caracterului său; băiatul, abia ieșit din copilărie, vădea o fire și mai sălbatică, care-i și meritase porecla de *Cioban*.

Amândoi purtau cioboate de piele groasă, până la genunchi, poturi de dimie albă, un cojoc scurt, de oaie neagră, cu glugă la spate, și chimir cu oțele; la gât aveau grumăjer rotund de zale de fier, și-n cap o țurcă flocoasă, adusă la o parte; la brâu, satâr și jungher. Unii din vânătorii pedestri purtau sănețe, ceilalți, arcuri și săgeți. Astfel pășea ceata înainte, și înnoptase bine când ajunse în curtea cetății.

— Descalică mai în grabă și sui-te-ncoa! – strigă lui Mihnea, din capul scării și cu glasul năbușit de lacrimi, o femeie cam trupeșă, ce nu-i puteai zice nici tânără, nici frumoasă –, boierul socru, biet, trage ca să-și dea sufletul, și mereu cere de Domnia Ta.

— Iată-mă-ndată... și Mihnea descălicase, urcase îngusta și direapta scară de piatră, și, prin tinde întunecoase, mergea la odaia tatălui său.

Când deschise mica ușă de brad, el zări pe bătrânul armaș uscat și galben, cu fruntea pleșuvă, cu barba albă, zăcând lungit pe spate pe o velință albă, în căpătâiul unui pat ce ținea, d-o parte, toată întinderea odăii. Alături ardea o făclie de ceară galbină, și un biet călugăr bogonisea pe slovenește, dar cu glas slab, rugile

¹ Vezi în *Descrierea Moldovei* de Dimitrie Cantemir (n.a.).

agoniei; în părete, o mică candelă lumina o veche troiță de lemn, și, mai încolo, pe ziduri, stau rânduie, peste un zăblău vărgat, arme de tot felul, coifuri, zale de fier, tuiuri, iatagane trunchiete și dispuieri luate de pe la dușmanii învinși. O singură armă, o ghioagă de fier țintuită, mare și grea, buzduganul însușit slujbei de armaș-mare, sta așezată pe velința flocoasă d-a dreapta bolnavului, și mâna-i osoasă, dar slăbită, printr-o mișcare spasmodică a nervilor, căta încă s-o rădice.

Când Mihnea intră în odaie, ochii unchiașului, afundați sub cercul albit al sprâncenelor, clipiră ca o candelă ce moare, și buzele-i vinețite șoptiră tremurând aceste cuvinte:

— Fătul meu!... fă inimă vitează!... nu te lăsa!... fii stâlp țeapăn casii noastre și nu-ngădui să cază biată moșie părintească pe mâna oltenilor, p-a Basarabeștilor – trăsni-i-ar Domnul din senin! – c-așa avem noi lăsat cu blăstem de la moși strămoși: pace și răgaz să n-avem cu neamul lor cel urgisit... De-ți va da Domnul Dumnezeu putere și tărie, să nu cruți, să n-aibi milă, că nici de tine nimeni nu va avea milă, când te vor vedea înfrânt și ticăit... Mâna mea s-a muiat... nu mai poate rădica buzduganul ăsta, vechiul meu tovarăș, bunul meu prietin... Ia-l acuma tu în mânele tale și proașcă să faci, când vei izbi cu dânsul în dușmanii noștri... Să n-aibi milă!...

Glasul i se curmă; ca un fior i se strecură prin tot trupul și ră-mase încleștat... Atunci, în mijlocul acelei tăceri de spaimă, prin care trecea suflarea morții, în loc de sunetul cuvios al clopotelor, se auzi o zăngăietură înfundată de cătușe și de lanțuri. Erau bieții vecini robiți și puși în fiare de răposatul armaș, care zăceau aruncați în fundul pivnițelor cetățuiei sale, și acum, în mijlocul nopții, își scuturau dureroasele lor lanțuri.

Apoi totul intră în tăcere; prin odăi abia se auzea ceva suspinuri de femei, și p-afară văietarea viforoasă a crivățului. Întunericul domnea preste tot.

Deodată însă începură a se deosebi tropote de cai, și curând dupe aceea câțiva călăreți băteau tare cu paloșele în poartă. Stoica, om vechi al casei, deschise oblonul, scoase capul pe o îngustă fereastră și întrebă:

— Cine e?

— Oameni buni! răspunseră d-afară.

— Ce cătați așa înnoptat pe la casele creștinilor?

— Suntem de la domnie, noi, boieri ai țării, și venim să ne închinăm noului Domn ales de obște, lui Mihnea Vodă.

La aceste cuvinte neașteptate, Stoica deschise poarta, și boierii, descălicând, merseră până la Mihnea, îi sărutară mâna cu smerenie, iar cel mai bătrân dintre dânșii grăi într-astfel:

— Ani mulți întru noroc și fericire urăm Măriei Tale! Aflatu-fi-vei din zvonul și jalea obștii că s-au pristăvit fericitul Domn și bun creștin Radu Vodă, iar norodul, cerând cu o glăsuire ca să-i fii Măria Ta sprijin și părinte, boierii țării te-au ales ca să urmezi răposatului în domnie, și pe noi, supusele Măriei Tale slugi, ne-au trimis ca să te rugăm, din partea tuturor îndeobște, să primești volnic și bucuros această sarcină. Deci fie-ți, Doamne, milă de moșie și nu o lăsa în prada hrăpitorilor, cari de toate părțile pohtesc la dânsa ca să o strice și să o jăfuiască. La Măria Ta aleargă toți cu nădejdea, ca puii la cloșcă. Nu-i lepăda; îndură-te, Doamne, de pământeni Măriei Tale și le deschide aripă de apărare!

Mihnea stăpâni în sineși bucuria, mulțumi cu sânge rece boierilor și îndată porunci să i se gătească cai de plecare.

La revărsatul zorilor, Mihnea cu fiul său și cu Stoica, boierii trămiși în solie și câțiva călărași se porniră pe drumul Curții de Argeș.

Buna jupaniță Smaranda, acum Doamnă a Țării Românești, rămase cu slujitorii și femeile sale ca să-ngroape, a doua zi, pe bătrânul Dracea, armașul din Mănești, la mănăstirea Târșorul.

DOAMNA CHIAJNA

1560–1568

I

MORMÂNTUL

Clopotele bisericei domnești din târgulețul Bucureștilor băteau cu glas jalnic și treptat; iar de sus, de pe colnicea dealului dempotrivă, le răspundea, cu răsunet tânguios și depărtat, mica turlă rotunjită a bisericuței lui Bucur.

Era pe la sfârșitul lui februarie, anul 1560, și de curând se adusese în oraș trupul Mircii Vodă, cel poreclit *Ciobanul*, care, la 25 ale luni, murise pe drum, când se întorcea din Ardeal¹; ori că boierii pribegiți acolo, pe cari el se-ncercase, cu făgăduieli mincinoase și cu viclene jurăminte, a-i înapoia în țară, îi urziseră cu otrăvuri pieirea, ori că Dumnezeu milostiv se-ndurase în sfârșit de nevoile bieților creștini împilați de acest crunt stăpânitor și hotărâse acum ceasul asprei sale judecăți.

De patru ori² Mircea fusese așezat Domn cu sila în țară de Poarta turcească, și numai hulă și ură își ridicase asupra-și prin năpăstuirile sale; iar mai ales pe boieri-i bântuia și-i muncea cu răutate, ca doară să le plătească cu amar și cu chinuri omorul tătâne-său, Mihnea Voievodul, și lunga izgonire a neamului său, și pizma lor cea ne-mblânzită. Drept răzbunare, mulți dintr-înșii căzuseră sub sabia beșliilor, mulți iar, fugăriți în Ardeal, așteptau acolo să le vină și lor rândul pe roata schimbătoare a soartei românești.

¹ Constantin Căpitanul, Cronicarul anonim și Engel (n.a.).

² Engel (n.a.).

Se-nțelege dar că cu moartea Domnului trebuiau acum să le renască nădejdiile și să se asmută ale lor nalte râvniri.

Însă Mircea își dase obștescul sfârșit pe scaunul domniei, în mijlocul tăriei sale; deci toată măreața pompă a unei domnești înmormântări umplu târgul, la a sa pristăvire, de o jale adâncă și-ngrijată.

Noua Curte domnească din București, clădită printre sălciile de pe malul stâng al Dâmboviței și-nconjurată de țepene ziduri cu creste-nalte și cu înguste ferestruie de meterez, era plină de o gloată posomorâtă, pe care abia o ținea în strună un șirag îndesat de dorobanți și de aprozi. Sus, în casele domnești, al căror lat acoperiș de șindrilă se-ntindea jur-împrejur cu ștreșine largi și revărsate, stau adunați, cu o cucernică smerenie, împrejurul trupului împodobit al răposatului, toate căpeteniile țării.

Preoții se coborâră mai întâi pe scară și începură, cu obicinuitul viers alene, cântecele de îngropăciune; de două lature se întindea oastea pedeastră, cu prapurele plecate, cu sănețile în jos. În mijlocul ei mergeau cerniți boierii de taină, unii purtând p-ai lor umeri sicriul luminatului mort, alții ținând pe mâni plioapa, pe care stau încrucișate sabia și buzduganul domnesc; îndată apoi, călcând cu pas sigur și apăsător, venea văduva răposatului, Doamna Chiajna, pe al cărei chip, în veci încrunțat, nimeni nu putea dovedi păsurile inimii sale; părul ei începuse a cărunți, dar trupul său era-nalt, portul ei, drept și falnic, ochirea-i, strașnică și hotărâtă; capu-i căta mândru în sus, fără grijă și fără sfială. Pentru cea din urmă oară ea îmbrăcase albele podoabe și vălul de beteală ale miresei, ca să ducă pe soțul ei la veciniciu-i lăcaș, căci dupe ziua aceea văduva nu mai scotea veșmintele cernite. Așa era obiceiul vechimei.

La dreapta ei umblau doi coconi tineri, ca de 14 și 15 ani, cu haine negre și cu fețe obidite. Aceștia erau moștenitorii, acum sârmani, ai lui Mircea. Cel mai mare de ani, Pătru, beteg și

mărunțel la boi, înainta cu greu, sprijinindu-se într-o cârjă; fratele său Alexandru îl însoțea; și amândoi plânși și tăcuți, semănau duși pe jalnice gânduri.

D-a stânga Chiajnei, două copile, ceva poate mai în vârstă decât frații lor, dar îmbrobodite în maramă neagră, ce le ascundeau cu totul obrazii, dovedeau numai prin suspine și prin plânsori năbușite adâncă lor durere.

Dupe tânguioasa familie, alaiul se prelungea cu toți oamenii casei, amestecând, cu sunetul jalnic și slăbănogit al tobelor, văietările lor – cu călărașii domnești, ce se îngrijiseră a face la caii lor lăcrimarea ochilor cu praf de pușcă¹ și, în sfârșit, cu tot norodul orașului, ce umbla cu capetele goale, pentru jălire.

Alaiul colindă ulițele povârnite ale micului orașel ce abia atunci începuse, numai pe malul stâng al gârlei², a se împlini ici cu gardul unei colibe de vecin, mai colo cu ulucele unei căscioare de brăslaș ori de scutelnic, mai dincolo cu zidurile unei case de boier sau boiernaș ajuns; trecu și prin Piața Mare, unde șetrele precupeților, scaunele măcelarilor și tarabele gelepilor³ turci, armeni sau greci erau închise în ziua aceea, și se întoarse iarăși în Curtea domnească, unde răsunau clopotele bisericei, pe care o zidise chiar Mircea Vodă Ciobanul⁴, și în care, dintre toți Domnii, el mai întâi s-a îngropat.

¹ Dimitrie Cantemir spune, în *Descrierea Moldovei*, că, la înmormântările domnești, călărașii frecau ochii cailor cu praf de pușcă, ca să-i facă a lăcrima (n.a.).

² Constantin Căpitanul, vorbind despre clădirea mănăstirii Radu Vodă, de către Alexandru Vodă, fiul Mircii, zice: „din jos de București”, adică afară din oraș (n.a.).

³ Neguțătorii străini (n.a.).

⁴ Engel numește această biserică *Ghiced*, ceea ce însemnează, mi se pare, pe turcește, *Sentinelă* (n.a.).